

Ausevik i en mesolittisk verden

– Om veideristninger og sosiale grupper i Vest-Norge

Bergkunsten i Ausevik i Sunnfjord er et velkjent kulturminne, både blant arkeologer og andre. Selv hadde jeg mitt første møte med lokaliteten i 1995, da jeg som ganske fersk arkeologistudent var på vei hjem fra feltarbeid i Vingen i Nordfjord.

Ved dette første, korte besøket ble det tydelig for meg at Ausevik på flere plan utgjorde en kontrast til sin ”storesøster” lenger nord. Det slake landskapet på stedet ga et litt tamt og puslete inntrykk sammenlignet med de bratte fjellsidene i Nordfjord, og ristningene lå samlet og oversiktlig i terrenget i motsetning til i Vingen hvor det er et mylder av ristningsflater spredt over et stort område. Selve figurene i Ausevik var til gjengjeld mystiske nok. Noen av motivene og formene var velkjente, men sett under ett skilte disse ristningene seg klart fra dem i Vingen – og fra alle andre veideristninger jeg hadde sett avbildet.

Seinere samme år leste jeg en artikkel av Eva Walderhaug som omhandlet Ausevik (Walderhaug 1995). Hennes tidfesting og tolkning av stedet overbeviste meg i så stor grad at jeg i lang tid regnet Ausevik for å være ”en gåte løst”, i store trekk.

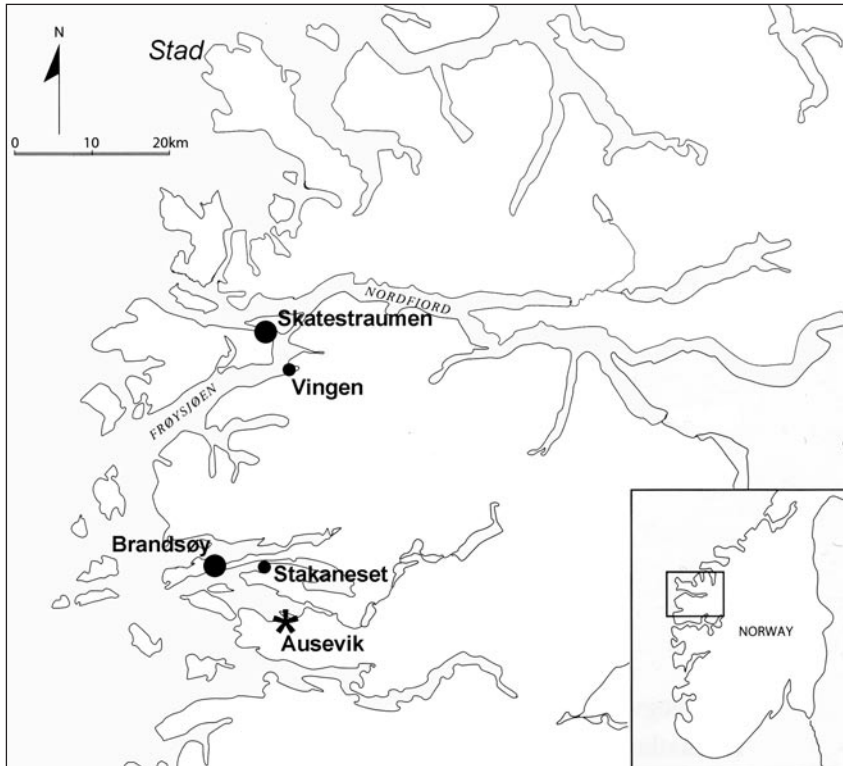
Med årene er det blitt mange sesongers feltarbeid både i Ausevik og i Vingen. Etter hvert som jeg har lært lokalitetene bedre å kjenne har en usikkerhet rundt tolkningen av Ausevik vokst seg gradvis større. Jeg forstår mindre av lokaliteten nå enn i 1995. Nettopp derfor virker den også mer spennende.

I denne artikkelen vil jeg derfor argumentere for en alternativ tidfesting og forståelse av Ausevik. I hovedsak er det materiale fra Sogn og Fjordane og Sunnmøre som danner basis for diskusjonene.

Kort presentasjon av bergkunstlokaliteten i Ausevik

Ausevik ligger i Flora kommune, som er i Sunnfjord i Sogn og Fjordane fylke (Fig. 1). Spredt utover åpne svaberg, 10-14 moh., er det funnet i overkant av 360 ristningsfigurer (Viste 2003). Trass noe gjengroing framstår landskapet som åpent og relativt oversiktlig, med utsyn både mot sjøen, mot skogkledd lavland og mot fjell.

En mengde forskjellige figurer er hugget inn på bergflatene. Noen står enkeltvis mens andre utgjør større scener. Mennesker er avbildet i flere former og med ulike attributter. Hjortedyr er det relativt mange av, men også andre dyr som hund, fugl og kanskje slange er representert. Et par trær finnes, samt en fotsåle og muligens en båt.

Figur 1. Kartet viser Auseviks beliggenhet i ytre Sunnfjord. Flere viktige arkeologiske lokaliteter/områder nevnt i teksten er også markert. Kartgrunnlag fra Bergsvik 2002:10, Fig. 1.

Ausevik er likevel mest kjent for sine abstrakte og geometriske figurer. Disse er stort sett vanskelige å tolke med tanke på hva de avbilder, sjønt noen av dem kan forstås som labyrinter og ansikter/masker. I tillegg finnes en stor mengde linjestumper og fragmenterte ristninger. Det er i dag vanskelig å vite hva disse har forestilt, i den grad det dreier seg om avbildninger av gjenkjennelige vesener eller gjenstander. Bergflatene i Ausevik er svært forvitret, og mye av kildematerialet har gått tapt uten noensinne å ha blitt dokumentert.

Datering av Ausevik

Det er flere eksempler på studier av nordisk bergkunst hvor en har fått mye ut av materialet ved å fokusere på forhold som til en viss grad kan løsrives fra tid. Eksempler er strukturalistiske aspekter (Tilley 1991), landskap og kjønnsproblematikk (Mandt 1998), sjamanistiske trekk (Viste 2003, 2004), gruppetilhørighet (Tilley *in prep*) og hvordan naturforhold og naturformer inngår som del av figurkomposisjonene (Helskog 1999).

Andre tema forutsetter imidlertid en formening om datering. Det jeg finner mest interessant ved bergkunst, er å forsøke å forstå hva slags rolle den hadde i den verdenen den hørte hjemme i. Figurlokalteter har inngått i relasjoner med andre steder, landskap, ting og mennesker. Å rekonstruere konteksten rundt kunsten er dermed essensielt, og et sentralt punkt i den sammenheng er nettopp tidfesting. Det er ikke alltid nok å hevde at et veideristningsfelt hører

hjemme innenfor en jeger-sanker-tradisjon. Skal en si noe mer om hvorfor bergkunsten ble laget, og hvordan den ble brukt, må en søke å få klarhet i hvilke jeger-sankere det er snakk om; hva slags prosesser de gjennomgikk, og hvilke naturlige og sosiale landskap lokaliteten har vært en del av.

Den første som foreslo en datering for Ausevik var Anders Hagen. Han tolket figurene som uttrykk for sammensmelting mellom jaktmagi og ”avlerkunst”, og daterte dem til yngre bronsealder (Hagen 1969:113).

Det er få som holder fast ved en slik forståelse av lokaliteten i dag. Den tolkningen som ser ut til å ha vunnet størst terreng er fremmet av Walderhaug. Hun mener at ristningene hører hjemme i mellomneolitikum B og overgangen til seinneolittisk tid (for periodeinndelinger, se Fig. 2). Sammen med Christopher Prescott knytter hun dem til de samfunnsendringer som fant sted i forkant av at jordbruk og husdyrhold for alvor ble tatt opp i Vest-Norge (Walderhaug 1995; Prescott & Walderhaug 1995; Walderhaug 1998). Ristningene sees som et overgangsfenomen, hvor nye motiver og ideer blir forsøkt inkorporert i den eksisterende jeger-sanker-tradisjonen (Walderhaug 1998:298). Deres tolkninger er spennende nettopp fordi de tar stilling til dateringen av bergkunsten og ser på dens rolle i sin samtid.

Periodebetegnelse	Datering ukal. BP	Datering kal. f.Kr.
Tidligmesolitikum	10.000 – 9000	9600 – 8200
Mellommecesolitikum	9000 – 7500	8200 – 6400
Seinmesolitikum	7500 – 5200	6400 – 4000
Tidligneolitikum	5200 – 4700	4000 – 3500
Mellomneolitikum A	4700 – 4100	3500 – 2700
Mellomneolitikum B	4100 – 3850	2700 – 2350
Seinneolitikum	3850 – 3450	2350 – 1700
Eldre bronsealder		1700 – 1100
Yngre bronsealder		1100 – 500

Figur 2. Arkeologiske perioder i stein- og bronsealder i Vest-Norge. Periodeinndelingen er basert på Bergsvik (2001, 2002), Olsen, T. (2004), Skjelstad (2004) og Wold (2002). Videre kildehenvisninger i Olsen, T. (2004) og Wold (2002).

Walderhaugs dateringer bygger delvis på Egil Bakkas arbeider (Bakka 1973, 1979; Walderhaug 1998). Bakka benyttet seg hovedsakelig av strandlinjedata for å tidfeste Vingen, og brukte typologiske kriterier for å knytte Ausevik til kronologien han hadde utviklet for Vingen. Bakka mente at ristningene i Vingen var blitt til over lang tid; de yngste figurene mot slutten av mellomneolitikum og de eldste muligens så tidlig som i seinmesolitikum. Ut fra stilistiske likheter mellom de antatt yngste figurene i Vingen og deler av ristningstilfanget i Ausevik regnet han Ausevik som sammenfallende med den yngste fasen i Vingen, og dermed som et mellom- og seinneolittisk fenomen (Bakka 1973, 1979).

Mye er sagt om problemer med strandlinjedatering (f.eks Ramstad 1999:106-109; Sætersdal & Prescott 2001). Her kan hele diskusjonen omgås ettersom strandforskyvningskurvene for Vingenområdet har vist seg å være usikre (Gundersen 2004:53 f), mens de i praksis er ikke-eksisterende for Sunnfjord hvor Ausevik befinner seg. Den nødvendige empirien for å kunne konstruere en strandforskyvningskurve for Ausevik foreligger ikke, og det er vitenskapelig uforsvarlig å ta utgangspunkt i data fra andre steder (Simpson *pers. med.*).

De seinere års arkeologiske utgravinger i Vingen har gitt resultater som tyder på at bergkunsten der ble til under en avgrenset periode mot midten og slutten av seinmesolittisk tid (Lødøen 2003). Til grunn for denne konklusjonen ligger gjenstandsfunn og radiologiske dateringer fra både tufter, møddinger og fra området ellers, samt vurdering av forholdet mellom ristningssteiner og funn. Spesielt bemerkelsesverdig er funnet av en ”dor” i Stakanes-diabas, av tilsvarende form som mesolittiske økser, som antagelig har vært brukt til å hugge ristninger med (Lødøen 2003:516). Dette er data som ikke var tilgjengelige da Bakka framsatte sine argumenter, og heller ikke da Walderhaug diskuterte Auseviks datering.

Tilsvarende undersøkelser er ikke utført i Ausevik, med unntak av et fåtall prøveruter gravd de seneste årene i forbindelse med tilrettelegging av området for besøkende. Dette materialet er ikke ferdig behandlet ennå, men både gjenstandsmateriale og C14-dateringer vitner om at det har vært aktivitet på stedet i seinmesolittisk tid (Lødøen & Gundersen *in prep*). Det er imidlertid et stykke fram til dette eventuelt kan regnes som daterende for ristningene ettersom det gjennom årene er funnet kullkonsentrasjoner, enkeltgjenstander og små lokaliteter fra ulike perioder i ristningenes nærrområde. Det er nødvendig med grundigere undersøkelser av forholdet mellom funn/prøver og ristningsflater for å kunne si noe sikrere om hvilket materiale som kan knyttes til bergkunsten.

Inntil dette kan gjennomføres, og/eller det foreligger pålitelige strandlinjedata fra Sunnfjord, må en foreløpig fortsette å basere seg på typologiske kriterier og forbindelsen til Vingen for å nå fram til ristningenes rette samtid. Det virker naturlig å basere seg på Bakka og Walderhaug sine typologiske studier. Men to premisser er endret; nemlig tidfestingen av Vingen og synet på varigheten av ristningstradisjonen. I dag er det ingen dateringer fra Vingen som er yngre enn ca 5500 BP (ukal.) (Lødøen 2003). Om en holder fast ved at figurene i Ausevik er jevngamle med de yngste i Vingen, og eventuelt delvis yngre, blir konklusjonen at også Ausevik må sees i en seinmesolittisk kontekst. Det er flere århundres klaring fram til periodeskillet mesolitikum/neolitikum ved 5200 BP (ukal.)/ca 4000 BC (kal.) (Bergsvik 2001).

Dette innebærer at bergkunsten i Ausevik bør sees i en annen kontekst enn det som har vært vanlig hittil. I stedet for å ha vært del av et samfunn hvor neolittisk inspirerte symboler, verdier og økonomi har hatt en plass, kan lokaliteten sees som et uttrykk innenfor en ”ren” jeger-sanker-verden, med forhold og prosesser som var karakteristiske for seinmesolitikum på Vestlandet.

Auseviks kontekst - Seinmesolitikum i Sogn og Fjordane og på Sunnmøre

Perioden som har fått navnet seinmesolitikum strekker seg over to og et halvt tusen år (Fig. 2). En kan ikke regne med at menneskelige samfunn har holdt seg uforandret gjennom hele dette tidsrommet. Det arkeologiske materialet uttrykker likevel visse vedvarende likheter i form- og materialvalg, samt kontinuitet i ressursutnytting og bruk av landskapsområder. Dette tyder på at noen forhold har vært relativt stabile.

Størst aktivitet har det vært på kysten, noe som vises gjennom distribusjonen av kjente lokaliteter fra perioden (Gundersen 2004). Riktignok er det gjort en mengde funn av økser langs fjordene, som kan tolkes som ofringer (Lødøen 1995; Gundersen 2004). Det er dessuten funnet enkelte seinmesolittiske boplasser med klar kysttilknytning i Breheimen, fjellområdene mellom indre Nordfjord og indre Sogn (Bolstad & Kvamme 1981; Kvamme & Randers 1982; Randers 1986). Men selv om folk har hatt et forhold til fjord- og fjellstrøk, ser det ut til at

deres daglige sfære har vært på kysten (Gundersen 2004). Praktisk talt alle kulturlagsboplasser, samt en rekke andre typer lokaliteter som jaktstasjoner, knakkeplasser, små leirer osv er funnet i kystområdene. Utnyttelsen av diverse bergarter har vært konsentrert til kystnære strøk, og det er også her veideristningene er plassert.

Hovedtrekkene er de samme i hele Sogn og Fjordane og på Sunnmøre, tross enkelte lokale variasjoner (*ibid*). Funnbildet ser heller ikke ut til å være svært forskjellig lenger sør på Vestlandet, skjønt pågående undersøkelser i Hardanger vil nyansere bildet noe.

Funnspredningen vitner ikke bare om en økonomisk tilpasning, men også om sosialt liv og en bestemt verdensanskuelse. Kulturlagslokalitetene tolkes oftest som tegn på økende grad av bofasthet og stedstilhørighet, ved at folk har holdt til lenge på visse boplasser og ikke minst ved at de samme stedene er blitt benyttet igjen og igjen (Bergsvik 2001). Noen områder er brukt langt mer intenst enn andre, og framstår som spesielt viktige både økonomisk, sosialt og ideologisk (*ibid*). Mest kjent er kanskje Fosnstraumen i Nordhordland og Skatestraumen i Nordfjord (Fig. 4). Disse og tilsvarende steder vil her bli omtalt som *sentrale*.

Parallelt med utvikling av bofasthet kan det anes en økende regionalitet (Skjelstad 2003). Det vil si at ulikheter som kan tilskrives andre forhold enn rent økonomiske eller praktiske begynner å gjøre seg gjeldende i materialet (*ibid*). De regionene som framtrer klart er hoveddistribusjonsområdene for henholdsvis diabas fra Stakaneset og grønnstein fra Hespriholmen (Olsen & Alsaker 1984). Diabasregionen strekker seg fra Nordhordland til Sunnmøre, og tilsvarende omtrent det området som utgjør grunnlag for diskusjonene i denne artikkelen.

Viktige steder i Auseviks nærhet

Innenfor Sogn og Fjordane og Sunnmøre er det flere steder som ser ut til å ha spilt en viktig rolle for mennesker i seinmesolitikum. Bergartsbruddet på Stakaneset trekkes ofte fram. Diabas ble brutt ut herfra allerede i mellommesolittisk tid, og råstoffkilden mistet ikke sin betydning før i mellomneolitikum (Olsen & Alsaker 1984). Av de mange enkeltfunne øksene i regionen kommer over halvparten fra Stakaneset (Gundersen *in press*). Stedet må ha hatt en viktig plass i de seinmesolittiske menneskenes bevissthet. Det virker ikke usannsynlig at folk også utenfor hoveddistribusjonsområdet har hatt kunnskap om råstoffkilden, og kjent til rykter og myter om stedet.

I tillegg er det kjent flere andre opphavsområder for råstoffer, selv om ikke bruddstedene er lokalisert i alle tilfellene (Bergsvik 1999; Skjelstad 2003). Også disse har antagelig vært steder av betydning – noen for hele regionen, andre mer lokalt.

De sentrale bosetningsområdene må ha ervervet en viktig rolle; både som foretrukne steder å bo og som arena for en mengde begivenheter gjennom årenes løp (Bergsvik 2001). En kan regne med at folk utviklet tilhørighetsfølelse til det området hvor de tilbrakte størstedelen av livet, og at dette har vært med på å forme deres identitet, selv om de også har hatt et familiært forhold til et langt større omland. Det er rimelig å anta at det etter hvert har blitt knyttet mytologiske forestillinger til stedene med langvarig bosetning – myter som har begrunnet viktigheten av å holde til akkurat der (Tuan 1991; Bergsvik 2001). På denne delen av Vestlandet er det spesielt to bosetningsområder som peker seg ut som sentralsteder: Skatestraumen i Nordfjord og området rundt Brandsøysundet i Sunnfjord (i det følgende kun kalt Brandsøy) (Fig. 1).

Foruten Ausevik og Vingen er det bare kjent én annen veideristningslokalitet innenfor det aktuelle området. Det dreier seg om fire hjortefigurer på en enkelt steinblokk på Brandsøy (Mandt 1980). Sammenlignet med de to større lokalitetene virker Brandsøy ubetydelig. Men om en går ut fra at ristninger er meningsfulle religiøse uttrykk kan en regne med at også dette stedet har vært viktig, om enn i en annen skala. Dateringsproblematikken er den samme for Brandsøy som for Ausevik, men figurene er såpass like de som finnes der og i Vingen at de kan antas å høre til samme tradisjon (Walderhaug 1998:291).

Forholdet mellom Ausevik og Vingen - og Brandsøy

Typologiske likheter til tross, de tre veideristningslokalitetene er svært forskjellige. Mest iøynefallende er forskjellene landskapsområdene imellom. Vingen er i en trang fjordarm, omkranset av høye, bratte fjell. Ausevik er i et åpnere landskap, med slakere relieffer, mens Brandsøy er i en liten, hellende vik. Det er også store ulikheter i størrelsesforholdene. Til nå er det dokumentert over 2100 figurer i Vingen, ca 350 i Ausevik og bare fire på Brandsøy.

De to store ristningslokalitetene ser ut til å ha ligget litt tilbaketrukket fra de sentrale bosetningsområdene (Lødøen 2003; Gundersen 2004), mens Brandsøy ligger like ved flere store boplasser. I Vingen er det riktignok registrert ni ovale hustuffer fra seinmesolittisk tid. Disse tolkes imidlertid ikke som normale bosetningsrester, ettersom de skiller seg klart fra boplassene i Skatestraumen, tre km lenger vest. I stedet kan de forstås som rester etter permanente hus eller hytter, brukt i forbindelse med rituell virksomhet; og kanskje som overnattingssteder for tilreisende.

Når det gjelder hva slags motiver som er avbildet, og i hvilke relative forhold, er det også forskjeller (Fig. 3). Lettest å legge merke til er den store mengden abstrakte og geometriske figurer i Ausevik, som er nettopp det trekket ved lokaliteten som oftest framheves. I Vingen er det en stor mengde krokfigurer, som det kun er dokumentert en enslig av i Ausevik. Det minimale omfanget av ristningslokaliteten på Brandsøy begrenser til en viss grad hvor mye den kan sammenlignes med de to andre.

Motiv	Vingen		Ausevik	
Firbente landdyr	933	43,2%	108	29,6%
Krypdyr	3	0,1%	3	0,8%
Havpattedyr	3	0,1%	-	-
Fugl	2	0,1%	4	1,1%
Menneske og menneskelignende figurer	70	3,2%	26	7,1%
Fotsåle	2	0,1%	1	0,3%
Krok	511	23,7%	1	0,3%
Plante	-	-	4	1,1%
Abstrakte motiv	33	1,5%	63	17,3%
Abstrakt-geometriske motiv	38	1,8%	65	17,8%
Linjerester/Ubestembare figurer	564	26,1%	90	24,6%
Totalt	2159	99,9%	365	100%

Figur 3. Tabellen viser forholdet mellom ristningsmotiver i Vingen og i Ausevik. Fra Viste 2003:43, Tabell 4.1.

Et sentralt spørsmål er hvordan forholdet mellom Ausevik og Vingen skal forstås. Dersom de to lokalitetene begge er seinmesolittiske, og i hvert fall i en periode har vært i bruk samtidig, er det en utfordring å forklare hvordan de kan ha så forskjellige uttrykk. En kan tenke seg

flere mulige årsaker. De to stedene kan ha blitt skapt og brukt for å tjene ulike hensikter; for eksempel som arena for ulike typer ritualer. Forskjellene kan også bunne i at lokalitetene er laget av folk tilhørende separate grupper, eller de kan være uttrykk for enkeltindividers stil og kunstneriske valg. En kan også se for seg at ulikhetene skyldes at enkelte figurer kun ble hugget i Vingen før Ausevik ble tatt i bruk, og motsatt; at flere av ristningene i Ausevik er kommet til etter at Vingen ble forlatt.

Ingen av disse årsakene er gjensidig utelukkende. Alle åpner dessuten for spennende tanker omkring ristningstradisjonen og den seinmesolittiske verden. Noen av dem er imidlertid vanskelig å utforske videre her, både på grunn av plasshensyn og fordi de nødvendige studiene ikke er blitt gjort ennå. Jeg vil derfor konsentrere meg om forklaringer knyttet til gruppetilhørighet, og trekke inn andre årsaker hvor det er naturlig.

Gruppetilhørighet og andre forhold i det seinmesolittiske samfunnet

Guro Skjelstad har studert det seinmesolittiske materialet i Vest-Norge ut fra målsetningen om å identifisere eventuelle etniske grenser (Skjelstad 2003). Uten å gå inn i den komplekse materien av definisjoner og forståelser av etnisitet, vil jeg litt enkelt beskrive det som en gruppe menneskers forståelse av seg selv som ett folk, i kontrast til andre folk. Et viktig poeng er at etnisitet er en sosial prosess som kan være både tradisjonsforankret og situasjonsbestemt (Skjelstad 2003:30-36).

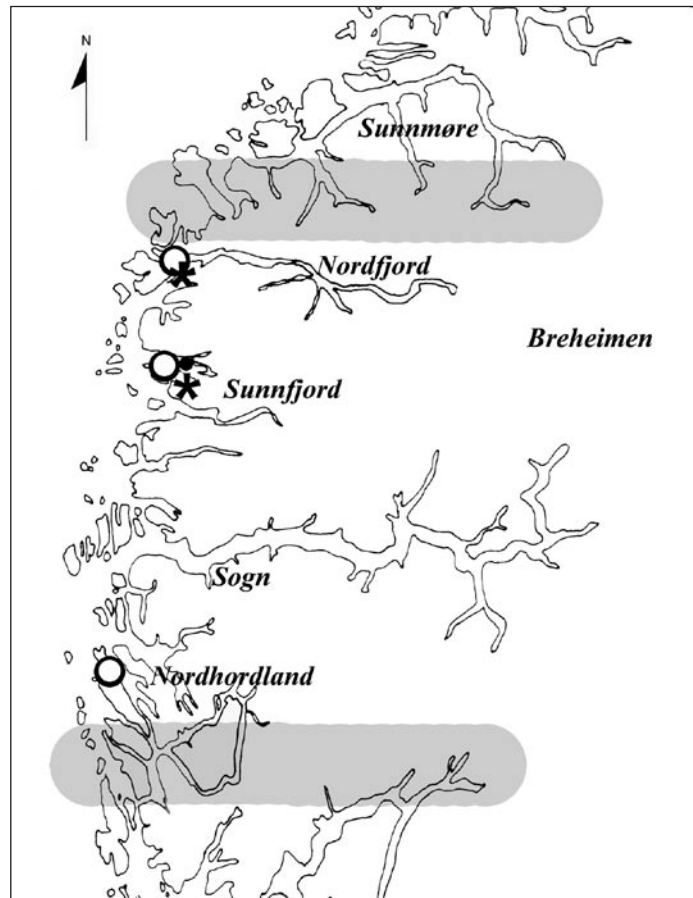
Ut fra spredning av ulike råstofftyper og gjenstandsformer mener Skjelstad at det kan spores et etnisk skille ved Stad, og et tilsvarende mellom Nordhordland og Sunnhordland (Skjelstad 2003:126 f). Dette kan videre tolkes som at menneskene som følte tilhørighet til området innenfor disse skillene, kan forstås som én etnisk gruppe. Området tilsvarer stort sett distribusjonsområdet for diabasøksker fra Stakaneset, tidligere kalt et sosialt territorium (Olsen & Alsaker 1984), men noe forskjøvet mot sør (Fig. 4).

For folk mellom Stad og Midthordland kan enkelte plasser ha virket samlende, og vært med på å definere gruppens identitet både innad og utad. Vingen har sannsynligvis vært et slikt sted. Det ligger nær skillet ved Stad, og Skjelstad foreslår at ristningene der tolkes som et grensefenomen. I dette ligger antagelsen om at å markere styrke og fellesskap innad i gruppen er ekstra viktig i grensetraktene mot en annen gruppe (Skjelstad 2003:118).

Stakaneset er et annet sted som antagelig har hatt stor betydning for hvordan folk har forstått og formidlet sin etniske identitet. Distribusjonen av øksker fra bruddet, og av verkstedplasser i regionen, tolkes som at det har vært tilnærmet fri tilgang til råmaterialet for folk innenfor regionen (Olsen & Alsaker 1984). Det kan selvsagt ha vært restriksjoner med hensyn til kjønn, alder, initiering og annet, men det er lite som tyder på at en lokal gruppe har hatt kontroll over stedet. At diabasen har vært tilgjengelig for hele den etniske gruppen som sådan, må antas å ha hatt en samlende og identitetsforsterkende effekt. Bruddet har i motsetning til Vingen ligget langt fra andre etniske gruppers daglige rekkevidde, så i seg selv har stedet vært uegnet som markør utad. Samtidig har øksene fra Stakaneset vært brukt både inntil og utenfor de etniske grensene. Der kan de ha fungert både som etniske markører og som bærere av forestillinger og verdier knyttet til selve bruddet.

Ausevik derimot ligger midt i regionen, med god avstand til begge de to grensene. Det er vanskelig å se hvordan lokaliteten skal ha spilt en stor rolle i markering av etnisitet. En kunne

tenke seg at stedet var viktig som en rituell samlingslokalitet for folk fra hele regionen, og slik sett utgjorde en del av deres felles identitet. Men mens Vingen kan by på store områder og vidstrakte bergpaneler, passende for grupper av betydelig størrelse, ville det være vanskeligere å samle mange mennesker på de begrensede arealene i Ausevik. Tufter, møddinger og kulturlag i Vingen (Lødøen 2003) vitner videre om en mer omfattende aktivitet der enn hva som hittil har vært mulig å spore i Ausevik. Dette kan tyde på at Ausevik ikke har vært brukt som et samlingspunkt i samme grad. I stedet kan det ha vært et sted av hovedsaklig lokal betydning, først og fremst brukt av befolkningen rundt Brandsøy.

Figur 4. Vestlandet med dagens regionnavn. Seinmesolittiske etniske skiller er markert som grå felt (etter Skjelstad 2003:121, Fig. 37). Vingen og Ausevik er markert med stjerner, Stakaneset med svart prikk. Svarte ringer viser beliggenheten til bosetningsområdene ved Skatestraumen, Brandsøy og Fosnstraumen (regnet fra nord mot sør).

Grupper finnes på flere nivå, og den regionen som er beskrevet ovenfor er forholdsvis stor. I en verden hvor folk var blitt temmelig bofaste er det vanskelig å forestille seg at alle følte seg like hjemme overalt. Her er de sentrale stedene Skatestraumen og Brandsøy viktige. En kan tenke seg at visse familier og grupper utviklet spesiell tilhørighet til det stedet og de menneskene de tilbrakte mest tid med. Det virker sannsynlig at de som til vanlig holdt til i Skatestraumen hadde bedre kjennskap til hverandre og til Nordfjord generelt, enn det som var tilfellet for dem som holdt til ved Brandsøy. De sistnevnte var til gjengjeld mer familiære med de lokale forhold i Sunnfjord. Dette innebærer ikke at de har oppfattet seg som grunnleggende

forskjellige – som en annen etnisk gruppe – fra folk som har holdt til andre steder i regionen. Men de har antagelig hatt ulike forståelser av hvor ”hjemme” var, og vært preget av sine lokale forhold, både sosiale og naturlige. De som har vært bosatt i Skatestraumen har antagelig vært de hyppigste brukerne av Vingen, mens Ausevik først og fremst har vært et sted for folk fra Brandsøytraktene. Dette kan være med på å forklare særegenhetene i valg og utforming av motiver. Forståelsen av hva som var viktig og riktig å avbilde varierte forskjellige lokalsamfunn imellom. Selv om noen symboler, myter og ritualer vil være de samme over et stort område, kan lokale guddommer og mytologiske eller selvopplevde hendelser på stedet også ha vært avgjørende for hvilke figurer en har valgt å fremstille.

Med utgangspunkt i at ristninger er rituelle uttrykk kan en undres om ritualene i Ausevik har vært vidt forskjellige fra dem i Vingen. Om en regner med at folk i Sunnfjord og Nordfjord stort sett delte religiøse forestillinger og hadde samme behov for å markere overganger mellom livsfaser og andre viktige begivenheter, kan en anta at det har vært en del parallelle begivenheter på de to stedene. De kan likevel ha blitt gitt forskjellige uttrykk gjennom at ulike personer og forhold har påvirket utformingen av lokalitetene.

I tillegg til å være religiøse ytringer kan bergkunst også ha vært brukt sosialt og politisk for å takle situasjoner som oppstår i et samfunn. Bofasthet forbindes ofte med sosiale spenninger (Bender 1978; Sundström 2003), og seinmesolittisk bergkunst kan henge sammen med rituell virksomhet nettopp for å hanskens med disse spenningene (Lødøen 2003:518).

Bofasthet var noe folk i Nordfjord og Sunnfjord hadde til felles, men hva slags problemer som har oppstått kan ha variert dem imellom. Dessuten er det også andre typer samfunnsforhold som kan føre til stress eller vanskelige situasjoner. Dette kan være en nøkkel til å forstå ulikhetene mellom Ausevik og Vingen, siden de to stedene har vært knyttet til lokalgrupper som har konfrontert ulike utfordringer. Menneskene i det nordlige området har levd i grenseland mot en annen etnisk gruppe, noe som kan ha hatt betydning for hvilke utfordringer de har stått ovenfor. Samtidig kan de ha hatt et slags hovedansvar for helligstedet i Vingen, på vegne av hele regionen. Folk i Ytre Sunnfjord har bodd nær diabasbruddet, med alt det må ha medført av tilreisende mennesker, og kanskje også påvirkning fra mektige og til dels ukjente krefter fra Stakaneset.

Om en holder sammen det som til nå har blitt sagt om Ausevik og Vingen, kan en konkludere med at de to stedene kun delvis er hverandres motpoler. Jeg anser det for sannsynlig at Ausevik i hovedsak er et lokalt fenomen, om enn med bakgrunn i en tradisjon som var felles innenfor en større region. Vingen er antagelig både et lokalt og et regionalt fenomen, ved at det har vært helligsted for beboerne ved Skatestraumen samt et samlende og identitetsskapende sted for folk fra hele regionen – og dessuten en etnisk markør utad. Slik sett kan en kanskje si at Ausevik og Stakaneset til sammen utgjør motsatsen til Vingen.

Auseviks uforløste potensiale

De syn som har blitt framsatt her er ment som hypoteser og tolkningsforslag, og ikke som konklusjoner. For å dykke dypere ned i disse og tilgrensende problemstillinger trengs ikke bare mer plass, men også flere og målrettede studier av Ausevik. Dette gjelder både undersøkelser av undergrunnen, som kan gi viktige opplysninger om ristningenes lokale kontekst, og studier av selve bergkunsten. Selv om det er gjort flere grundige arbeid på figurene tidligere, er det mye tilbake å ta fatt i. I Ausevik er det representert motiver og teknikker det ikke er

registrert tilsvarende til noe annet sted i Norge, og som kanskje kan bidra til nye forståelser av seinmesolittiske mennesker og deres verden.

Takk

Jeg vil takke Gro Mandt for å ha introdusert meg for Ausevik, Vingen, Brandsøy og flere andre bergkunstfelt, og for å ha gitt meg anledning til å jobbe med bergkunst i felt gjennom mange år. Å få arbeide med henne gjennom Bergkunstprosjektet har vært en udelt positiv erfaring.

Ausevik in a Mesolithic world. On hunters' rock art and social landscapes in Western Norway.

The rock art of Ausevik in Sunnfjord, Sogn og Fjordane county, is traditionally interpreted within a Neolithic context. In this paper, it is suggested that Ausevik should rather be understood as an expression of the Late Mesolithic. From this starting point, the site is discussed in relation to different rock art sites, settlements, quarries and other archaeological remains from the end of the Early Stone Age. Building on recent works on regional identity in Western Norway, it is argued that Ausevik mainly has been a place made and used by people belonging to the coast of Sunnfjord. The site is considered one out of several expressions of the social processes characterizing the Late Mesolithic, a period of increased sedentariness and emerging regionality.

Litteratur

- Bakka, E. 1973. Om alderen på veideristningane. *Viking* 1973: 151-187.
- Bakka, E. 1979. On shoreline dating of arctic rock carvings in Vingen, Western Norway. *Norwegian Archaeological Review* 12 (2): 115-122.
- Bender, B. 1978. Gatherer-hunter to farmer: a social perspective. *World Archaeology* 10 (2): 204-222.
- Bergsvik, K.A. 1999. A new reference system for classification of lithic raw materials. I: Boaz, J. (red.) *The Mesolithic of Central Scandinavia*. Universitetets Oldsaksamlings Skrifter 22: 283-297.
- Bergsvik, K.A. 2001. Strømmer og steder i vestnorsk steinalder. *Viking* 2001: 11-34.
- Bergsvik, K.A. 2002. Arkeologiske undersøkelser ved Skatestraumen Bind I. *Arkeologiske avhandlinger og rapporter fra Universitetet i Bergen* 7.
- Bolstad, G. & Kvamme, M. 1981. Kulturhistoriske registreringer i Breheimen 1980. *Arkeologiske rapporter 1*. Historisk museum, Universitetet i Bergen.
- Gundersen, S.M. 2004. *Landskap og samfunn i seinmesolitikum. Distribusjon og diskusjon av lokaliteter og gjenstander i Sogn og Fjordane og på Sunnmøre*. Upublisert hovedfagsoppgave i arkeologi, Universitetet i Bergen.
- Gundersen, S.M. *in press*. Settlement Patterns, Landscape and Society in Western Norway during the Late Mesolithic. Innlegg på "MESO2005. The 7th International Conference on the Mesolithic in Europe", Belfast, 2005.
- Hagen, A. 1969. Studier i vestnorsk bergkunst. *Årbok for Universitetet i Bergen, Humanistisk serie*. 1968-1969. Bergen.
- Helskog, K. 1999. The Shore Connection. Cognitive Landscape and Communication with Rock Carvings in Northernmost Europe. *Norwegian Archaeological Review* 32 (2): 73-94.
- Kvamme, M. & Randers, K. 1982. Breheimenundersøkelsene 1981. *Arkeologiske rapporter 3*. Historisk Museum, Universitetet i Bergen.
- Lødoen, T.K. 1995. *Landskapet som rituell sfære i steinalder*. Upublisert hovedfagsoppgave i arkeologi, Universitetet i Bergen.
- Lødoen, T.K. 2003. Late Mesolithic Rock Art and Expressions of Ideology. I: Larsson, L., Kindgren, H., Knutsson, K., Loeffler, D. & Åkerlund, A. (red.) *Mesolithic on the Move. Papers presented at the Sixth International Conference on the Mesolithic in Europe, Stockholm 2000*: 511-520. Oxford.

- Lødøen, T.K. & Gundersen, S.M. *in prep.* Innberetning fra arkeologiske undersøkelser i Ausevik 2004-2005. Bergen Museum, Seksjon for ytre kulturminnevern, Universitetet i Bergen.
- Mandt, G. 1980. Variasjon i vestnorsk bergkunst. *ARKEO* 1980: 12-15.
- Mandt, G. 1998. Vingen Revisited. A Gendered Perspective in "Hunters" Rock Art. KVHAA *Konferanser* 40: 201-224. Stockholm.
- Olsen, A.B. & Alsaker, S. 1984. Greenstone and Diabase Utilization in the Stone Age of Western Norway: Technological and Socio-Cultural Aspects of Axe and Adze Production and Distribution. *Norwegian Archaeological Review* 17 (2).
- Olsen, T.B. 2004. *Egger av tid og rom. Transformasjonen av steinalderens fangstsamfunn i Vest-Norge.* Upublisert hovedfagsoppgave i arkeologi, Universitetet i Bergen.
- Prescott, C. & Walderhaug, E. 1995. The Last Frontier? Processes of Indo-Europeanization in Northern Europe: The Norwegian Case. *Journal of Indo-European Studies* 23 (3-4): 257-278.
- Ramstad, M. 1999. *Brytninga mellom nord og sør. En faghistorisk og lokalkronologisk studie over Møre i Yngre Steinalder.* Upublisert hovedfagsoppgave i arkeologi, Universitetet i Bergen.
- Randers, K. 1986. *Breheimenundersøkelsene 1982-1984. I: Høyfjellet. Arkeologiske rapporter 10.* Historisk Museum, Universitetet i Bergen.
- Skjelstad, G. 2003. *Regionalitet i vestnorsk mesolitikum. Råstoffbruk og sosiale grenser på Vestlandskysten i mellom- og seinmesolitikum.* Upublisert hovedfagsoppgave i arkeologi, Universitetet i Bergen.
- Sundström, L. 2003. *Det hotade kollektivet. Neolitiseringsprosessen ur et östmellansvenskt perspektiv.* Uppsala.
- Sætersdal, E.W. & Prescott, C. 2001. The Last Frontier Revisited: Indo-europeere, bergkunst og den arkeologiske diskurs. *Primitive tider* 2001:125-134.
- Tilley, C. 1991. *Material Culture and Text. The Art of Ambiguity.* Routledge. London og New York.
- Tilley, C. *in prep.* Vingen: transforming rocks and image metamorphosis. Kap. 2 i Tilley, C. *Body and Image: Explorations in Landscape Phenomenology 2.*
- Tuan, Y.-F. 1991. Language and the Making of Place: A Narrative-Descriptive Approach. *Annals of the Association of American Geographers* 81 (4): 686-696.
- Viste, S. 2003. *Bildene forteller – sjamanistiske element i veideristningene fra Vingen og Ausevik?* Nettpublisert hovedfagsoppgave i arkeologi, Universitetet i Bergen. <http://www.ub.uib.no/elpubl/2003/h/508001/Hovedoppgave.pdf>
- Viste, S. 2004. Rock-art and Shamanism. I: Milstreu, G. & Prøhl, H. (red.) *Prehistoric pictures as archaeological source:* 33-45.
- Walderhaug, E.M. 1995. Rock art and society in Neolithic Sogn og Fjordane. I: Helskog, K. & Olsen, B. (red.) *Perceiving rock art: social and political perspectives:* 169-180. Instituttet for sammenlignende kulturforskning. Serie B: Skrifter XCII. Oslo.
- Walderhaug, E. 1998. Changing art in a changing society. The hunters' rock art of western Norway. I: Chippindale, C. & Tacon, P. (red.) *The Archaeology of Rock Art.* Cambridge University Press.
- Wold, M. 2002. *Bergkunst som levninger etter ritualer. Motivbaserte tolkningsforsøk av lokaliteter i Hordaland.* Upublisert hovedfagsoppgave i arkeologi, Universitetet i Bergen.

